

Dit vervloekte prachtige land

Evan Gershkovich

DIT

VERVLOEKTE

PRACHTIGE

LAND

VERSLAG VANUIT EEN RUSSISCHE CEL:

LEVEN ONDER POETINS REGIME

Vertaald door Margreet de Boer en Frans van Delft

MEULENHOFF

ISBN 978-90-896-8344-1

ISBN 978-94-023-2622-2 (e-book)

ISBN 978-90-492-1278-0 (audio)

NUR 320

Oorspronkelijke titel: *This Cursed Beautiful Land*

Omslagontwerp: Chris Allen Design,

bewerkt door Pinta Grafische Producties

Auteursfoto: Joanna Eldredge Morrissey

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

© 2026 by Evan Gershkovich

© 2026 Nederlandse vertaling Margreet de Boer, Frans van Delft en
Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Voor mijn familie

O, wat is het moeilijk om in Rusland te leven!
Wat zijn we dom allemaal, wat verschrikkelijk dom.

– MAXIM GORKI –

Inhoud

Gids voor Russische bajestaal	11
Opmerking van de auteur	13
Proloog	15

DEEL I: HET FEEST IS VOORBIJ

1. Sovjets in de suburbs	25
2. Het begin van het einde	39
3. De staat wint altijd	49
4. Apathië	61
5. Wat zullen we met deze doen?	73
6. Waar blijft de revolutie?	83
7. Hoe minder je weet, hoe beter je slaapt	97
8. De spion die zichzelf voor de gek hield	113
9. De valstrik	129

DEEL II: WERKDAGEN

10. Relax FM	149
11. Quarantaine	167
12. Naschokken	185
13. Wat is het probleem?	195
14. Netjes gedaan	209
15. Een vereenvoudigd bestaan	219

16. Door de knieën, sta op	233
17. Een dag uit het leven van Ivan Michailovitsj	243
18. We willen een deal sluiten	255
19. Welkom in onze wereld	267
DEEL III: GEËMIGREERD IN EIGEN LAND	
20. <i>Vanka-vstanka</i>	283
21. Het land blijft	291
22. Hoe het er werkelijk aan toegaat	299
23. Met je spullen	309
24. Je bent niet meer in de Lefortovo	323
25. C'est la vie	335
26. Hoop is het enige wat we hebben	351
27. Het proces	363
28. Afscheid van Moskou	385
DEEL IV: DIT VERVLOEKTE PRACHTIGE LAND	
Epiloog	435
Nawoord	439
Dankwoord	453
Lijst van boeken en artikelen	457

Gids voor Russische bajestaal

Arestant – gevangene
Avtozak – politietruck
Balanda – gevangenisdrab
Braga – in de bajes zelfgestookte alcohol
Chata – cel
Dalnjak – toilet
Doroga – systeem voor het doorgeven van berichten en spullen
Doebok – tafel in de cel
Etap – overplaatsing
Kaptjorka – magazijn
Kitsja – strafcel
Konvoj – konvooi
Kormoesjka – deurluik voor eten
Kozjol – gevangene die voor het gevangenisbestuur werkt
Krysa – persoon die van medegevangenen steelt
Lager – strafkolonie
Moelka – boodschap tussen gevangenen
Natsjajnik – gevangenisdirecteur
Peredatsjka – pakket voor een gevangene
Pervochod – eersteling in de gevangenis
Petoech – laagste trede van het kastensysteem
Prodol – de gangwacht

Sjanson – levenslied voor gevangenen
Sjkonka – bed of brits
Sledak – onderzoeker
Smotrjasjtsji – toezichthouder van celgenoten
Stolypinski vagon – wagon voor gevangenen-transport
Stoekatsj – verklikker
Troeba – telefoon
Tsjajka – een van de lagere kasten in de bajes
Tsjifir – zeer sterke thee in de gevangenis
Vertoechaj – bewaker
Zek – veroordeelde
Zona – het systeem van strafkolonies

Opmerking van de auteur

Sinds ik in het najaar van 2017 in Rusland aankwam om er als verslaggever te gaan werken, eerst voor *The Moscow Times* en later voor *The Wall Street Journal*, heeft het Kremlin de touwtjes strakker aangetrokken. Een aantal personen in dit boek had er geen bewaar tegen dat hun echte naam wordt vermeld; voor anderen heb ik een pseudoniem gebruikt. In de Lefortovo-gevangenis had ik niet maar één celgenoot. Ter bescherming van degenen die nog vastzitten, heb ik al mijn celgenoten samengevoegd tot één persoon. Alle gebeurtenissen en citaten zijn echt.

Het verhaal in dit boek berust op mijn herinneringen, aangevuld met dagboeken, journalistieke artikelen, onderzoek en feitencontrole. In zijn *Aantekeningen uit het ondergrondse* schrijft Dostojevski: 'De mens is gedoemd om over zichzelf te liegen.' Ik heb mijn best gedaan om die drang te weerstaan.

Proloog

Je kunt niet twee keer in dezelfde rivier stappen

maart 2023

Het waren acht pagina's – meer dan ik verwachtte.

Pavel stopte ze over de tafel heen gebogen in mijn handen. Ik zag meteen dat dit niet de gegevens waren waarover we het hadden gehad. Met een zwarte balpen waren er keurige lijsten opgesteld met getallen die eruitzagen als officiële productiecijfers.

Terwijl ik het stapeltje doorbladerde nam Pavel me aandachtig op.

‘Ik heb de documenten zo goed mogelijk overgeschreven, zodat je ze beter kunt begrijpen,’ zei hij ter verklaring.

Ik keek hem weer aan. Pavel was de voorzitter van een vakbond voor fabrieksarbeiders, gedrongen en gespierd, met kortgeknipt bruin haar en de handen van iemand die het grootste deel van zijn veertig jaar met zijn handen heeft gewerkt. We waren in Jekaterinenburg, een stad in de Oeral, waar ik een paar uur eerder was aangekomen vanuit Moskou. We zaten aan een houten tafel vlak bij de bar helemaal achter in de Bukowski Grill, een kitscherig steakhouse in Amerikaanse stijl met nep-hertenkoppen aan de wanden. Ik zat op een bank, met mijn rug tegen de muur.

Het was even na vieren in de middag en wij waren bijna de enigen in de eetgelegenheid. Mijn blik gleed naar de barkeepers, die zich leken te vervelen, wachtend op de avonddrukte. De ene

friemelde aan een glas, de andere keek met een nieuwsgierig glimlachje naar mij. Pavel en ik hadden onze late lunch al op en wilden niets meer bestellen. Ik richtte mijn ogen weer op de papieren om te zien wat Pavel me precies gegeven had. Ik haalde mijn notitieboekje tevoorschijn. Pavel zei dat de productie van tanks een stijgende lijn vertoonde.

Europa was een jaar eerder in chaos gestort door het bevel van de Russische president Vladimir Poetin om Oekraïne binnen te vallen. De aanval had een bliksemaanval moeten worden. Poetin had verwacht dat de verdrijving van de regering in Kyiv een kwestie van dagen zou zijn. Maar nu zat zijn leger vast in de grootste grondoorlog in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog. Geheel onverwacht voor de Russen bleek het door Volodymyr Zelensky geleide Oekraïne te beschikken over een sterke en slimme krijgsmacht, die ook nog steun kreeg van de vs en Europa. De getallen in mijn handen lieten zien dat Moskou zich opmaakte voor een langdurige strijd.

Tom, een collega bij *The Wall Street Journal* die al jaren over de Russische defensie-industrie schreef, had me een paar weken eerder geïntroduceerd bij Pavel. Die had Tom al eerder geholpen met de verslaggeving; ze kenden elkaar al vier jaar. Maar toen de oorlog begon was Tom niet in Rusland en daarna kwam hij het land niet meer in. Het was aan mij om Pavel persoonlijk te spreken.

Tom en ik hadden de avond ervoor nog overlegd. Hij was op reportage in Warschau; ik was in Moskou. De ontmoeting leek ons riskant, vooral voor Pavel. Door alle paranoia rond de oorlog brachten Russische burgers die informatie gaven aan buitenlandse journalisten zichzelf in gevaar. Ze konden beschuldigd worden van het overtreden van de censuurwetten of, erger nog, van verraad. Ik had tegen Tom gezegd dat ik me zorgen maakte om Pavel, maar dat het volgens mij toch allemaal wel los zou lopen.

De hogeren in rang op hun beurt maakten zich meer zorgen om mij. Ik had al een paar dagen overlegd met mijn bureauchef, redacteuren, advocaten en een veiligheidsadviseur over de aan-

pak van de ontmoeting. Hun advies was geweest dat Pavel geen documenten naar het gesprek moest meenemen en dat ik niets van hem moest aanpakken. Toen ik dat aan Pavel had doorgegeven, had hij gezegd dat hij misschien toch wat aantekeningen zou meenemen ter verduidelijking van het onderwerp van ons gesprek.

Ik zat notities te maken over wat ik las, toen ik ze hoorde binnenvallen. Ik keek op van mijn notitieboekje. Van achter de bar kwam er een groep mannen op ons af. 'Ik geloof dat wij die tafel gereserveerd hebben,' snauwde een van hen. Ik was totaal verbijsterd door die plotse verschijning en de rare opmerking van die man.

Toen ze dichterbij kwamen, realiseerde ik me dat ze gemaskerd waren; hun bivakmutsen lieten alleen hun ogen vrij. Pavel stond abrupt op. Ik voelde me schuldig. Had ik een bron in gevaar gebracht?

Maar de paniek kreeg meteen de overhand. Instinctief pakte ik de papieren op en verstopte ze in de spleet tussen de bank en de muur.

Een moment later stonden de mannen bij de tafel. Een arm greep me bij mijn nek en trok me van de bank.

Net voordat mijn gezicht tegen de vloer werd gedrukt, zag ik Pavel in de menigte verdwijnen.

'Je staat onder arrest van de Federale Veiligheidsdienst van de Russische Federatie,' schreeuwde iemand. Ik registreerde onmiddellijk dat dit niet de politie was. Deze mannen waren van de FSB, de opvolger van de KGB uit de Sovjettijd. En dat betekende dat dit geen misverstand was.

Handboeien klikten om mijn polsen en een zwarte kap werd over mijn hoofd getrokken. Daarna werd ik naar buiten gesleept en een busje in geduwd. Ik kwam op een harde bank terecht met mijn gezicht naar de schuifdeur, die met een klap werd dichtgeschoven.

Mijn hart bonkte. Mijn hoofd was leeg. Ik verloor het besef van tijd. Ik hoorde dat de deur van het busje weer open- en

dichtgeschoven werd. Ik hoorde ook geschuifel en mensen die gingen zitten. Daarna kwam het busje in beweging. De kap werd van mijn hoofd gehaald.

‘Voor wie werkt u?’ vroeg een man van middelbare leeftijd. Hij had een zwart leren jack aan met daaronder een wit overhemd en zwarte stropdas. Hij zat recht tegenover me en tussen de mannen die hun bivakmutsen inmiddels hadden afgedaan in.

Het duurde even voordat ik antwoord gaf; mijn ogen moesten aan het licht wennen en ik probeerde te begrijpen wat me werd gevraagd.

‘*The Wall Street Journal*,’ zei ik toen met een nerveus lachje.

De kap ging weer over mijn hoofd. Een van de mannen nam me in een wurggreep en een andere stompde me in mijn maag en buik totdat ik geen adem meer kreeg. Iedere stomp leek te zeggen: je bent machteloos.

Toen werd de kap weer afgedaan. De man in het leren jasje keek me aan. ‘Ik vraag het nog eens,’ beet hij me toe. ‘Voor wie werkt u?’

Door het getinte raam achter zijn hoofd zag ik de stad voorbijstuiven. Ik wist niet zeker of het al avond was. ‘U heeft nog maar weinig tijd voordat we bij het bureau zijn,’ vervolgde de man. ‘Als u schappelijk behandeld wilt worden, zeg het dan nu.’

Mijn mond werd droog. Ook al wist ik dat het zinloos was, met een schorre fluisterstem begon ik toch aan een heel verhaal. Ik legde uit dat ik aan een artikel werkte over de Russische wapenproductie en dat het gelamineerde kaartje dat in mijn paspoort zat, de accreditatie van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken was en bewees dat ik als journalist met de Amerikaanse nationaliteit toestemming had om in het land verslag te doen.

De man onderbrak me nadat er een glimlach om zijn mond verschenen was. ‘Wat zou uw regering ervan vinden als onze journalisten aan dat soort artikelen werkten in úw land?’ zei hij.

Het busje minderde vaart. We waren aangekomen op de bestemming. ‘Dat was het. Het was uw laatste kans,’ zei de man.

Nadat de kap weer over mijn hoofd getrokken was, werd ik

met mijn bovenlichaam naar voren en mijn schenen schurend tegen de treden trappen op en door gangen heen gesleurd. Hoe gedesoriënteerd ik ook was, door mijn jarenlange journalistieke ervaring wist ik wat er hierna meestal kwam: elektroden op delen van het lichaam, op de meest gevoelige plekken, als het slachtoffer niet snel zijn handtekening zette onder de verklaring waarin hij zijn echte of gefabriceerde misdaad bekende. Ik werd bekropen door de gedachte dat ik liever doodging dan al die dingen te ondergaan die ze me konden aandoen.

Plots stonden we stil en werd ik met mijn hoofd tegen een muur gedrukt. Zo leek ik wel uren te staan, voorovergebogen en zonder me te kunnen bewegen. De metalen handboeien sneden in mijn polsen. Mijn benen deden pijn. De stemmen om me heen klonken gedempt. Deuren gingen open en dicht. Zachte voetstappen klonken vlak bij me. Ik probeerde me op mijn ademhaling te concentreren. Ik probeerde mijn rondtollende gedachten tot rust te brengen.

Op een gegeven moment stond er vanuit het niets een agent naast me. Met zijn stem vlak bij mijn oor stelde hij me op vriendelijke toon een aantal vragen. Waar en wanneer was ik geboren? Wanneer was ik naar Rusland verhuisd? Voor welke media had ik gewerkt en in welke jaren?

Ik ratelde mijn biografie af. New Jersey, 1991. Rusland, 2017. *The Moscow Times*, drie jaar later Agence France-Presse en ten slotte *The Wall Street Journal*, vlak voor de oorlog, begin 2022.

‘Geen enkele fout,’ zei hij.

‘Ik ken mijn eigen leven,’ antwoordde ik.

‘Uw dekmantel,’ corrigeerde hij grinnikend.

Ik grinnikte ook. De vragen hadden een kalmerend effect. Ik kon dit alles maar beter als een spel opvatten. Ze dachten toch zeker niet echt dat ik een spion was?

Een uur of zo later, toen mijn benen het bijna begaven, hoorde ik een vrouwenstem zeggen: ‘Ik kan dit niet langer aanzien.’ Dezelfde agent als daarnet pakte me bij mijn armen en zette me neer op een bankje.

Even later moest ik weer opstaan. De agent bracht me naar een kantoor, waar de zwarte kap afging. Het fluorescerende licht prikte in mijn ogen. Behalve de agent stonden er nog drie andere mannen om me heen, en helemaal aan de andere kant van het kantoor zat een man in een zwart pak achter een bureau. Een van de mannen deelde in het Engels mee dat hij de tolk was en de beide andere mannen de getuigen.

‘Ik heb geen tolk nodig,’ zei ik in het Russisch. Ik heb mijn advocaten nodig.’

‘U hebt nog geen recht op advocaten,’ zei de man achter het bureau. ‘U bent alleen nog maar aangehouden.’

De agent scheen met een paarse uv-lamp op mijn handen. Daarna haalde hij de papieren uit het restaurant tevoorschijn en bescheen ook die met de lamp. In het licht waren zowel op mijn handen als op de papieren lichte vlekjes te zien.

‘Ziet u wel,’ zei de agent tegen de man achter het bureau. ‘Dezelfde sporen.’

In het kantoor hing de muffe geur die iedereen kent die wel eens in een Russisch overheidsgebouw is geweest. Aan de wand hing een poster van een grijnzende en in pak gestoken Poetin met een zonnebril op. ‘Svoj’, ofwel ‘een van ons’, stond er op de poster. Door het raam zag ik het helverlichte rode logo van een Kentucky Fried Chicken.

De man in het pak, een onderzoeker, zoals dat in de Russische wereld van de rechtshandhaving heet, verklaarde op rustige toon dat hij me in staat van beschuldiging stelde wegens spionage, een misdrijf waarop maximaal twintig jaar gevangenisstraf stond. ‘Begrijpt u wat dat betekent?’ vroeg hij.

Ik knikte en voelde me raar genoeg opgelucht. Later zou ik me nog vaak afvragen waar dat gevoel vandaan kwam.

‘Als u iets wilt zeggen, dan is dit het juiste moment,’ vervolgde de onderzoeker.

Ik vroeg weer of ik de advocaten van *The Journal* kon spreken. De onderzoeker liep samen met de tolk en de twee getuigen het kantoor uit. Zo bleef ik achter met de agent en een collega

van hem, die ter versterking binnenkwam. De agent die me naar mijn gegevens had gevraagd begon een praatje met me. Hij leek het een buitenkansje te vinden dat hij met een Amerikaan kon praten, en vooral met eentje die hij voor een spion hield. En ik was nieuwsgierig naar hoe het was om met een FSB-agent te praten. Bovendien leidde het mijn gedachten af van wat er zou komen.

Hij stelde vragen over het leven thuis, klaagde dat de Amerikanen de Sovjet-Unie veel te laat te hulp waren geschoten in de Tweede Wereldoorlog en vroeg of ik dacht dat Oekraïne een succesvol tegenoffensief kon opzetten tegen de Russische invasietroepen. Doordat ik niet helder was door de schok, herinner ik me niet veel van het gesprek op die avond eind maart 2023, maar één moment staat me nog helder voor de geest. ‘Je kunt niet twee keer in dezelfde rivier stappen,’ zei de agent vlak voor zijn vertrek diep in de nacht. ‘Uw leven zal nu nooit meer hetzelfde zijn.’

In de drie jaar die sinds die avond verstreken zijn, heb ik vele uren nagedacht over wat er nadien in mijn leven is gebeurd, hoe ik van een verslaggever een gevangene werd en weer terug. Maar ik heb me ook uitgebreid beziggehouden met de vraag hoe wij – ikzelf, die nieuwsgierige FSB-agent en de rest van ons – op dat punt beland waren.

Het gezegde dat door de agent was aangehaald, wordt toegeschreven aan de oude Griekse filosoof Heraclitus. Achter de tralies zou ik een langere en recentere versie tegenkomen.

‘Je kunt niet twee keer in dezelfde rivier stappen,’ schreef Sergej Dovlatov, de schrijver die vanuit de Sovjet-Unie naar de vs emigreerde. ‘Maar door het troebele water heen kun je wel de met blikjes bezaaide bodem zien.’

Dit boek is mijn poging om door het troebele water heen te kijken.

DEEL I

Het feest is voorbij

